СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I



5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ

Ивайло Василев[1]

Резюме: *Докладът анализира застрахователните пазари в Естония, Латвия и Литва преди и след присъединяването към еврозоната чрез сравнителен и дескриптивен подход. Резултатите показват ускорен ръст на премийния приход и пазарната плътност, особено в общото застраховане, при различия, обусловени от икономически фактори, с изводи за българския пазар.*

Ключови думи: *еврозона, застрахователни пазари, застрахователно проникване, застрахователна плътност*

JEL: G22

INSURANCE MARKETS BEFORE AND AFTER THE EURO: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE BALTIC STATES AND IMPLICATIONS FOR BULGARIA

Ivailo Vasilev

Abstract: *The paper analyses insurance markets in Estonia, Latvia, and Lithuania before and after euro area accession through a comparative and descriptive approach. The results indicate accelerated growth in premium income and market density, particularly in non-life insurance, alongside differences driven by economic factors, providing implications for the future development of the Bulgarian insurance market.*

Key words*: eurozone, insurance markets, insurance penetration, insurance density.*

JEL: G22

1. Въведение

Развитието на застрахователните пазари в Балтийските държави представлява значим изследователски интерес поради спецификите на тези икономики – ограничен пазарен мащаб, висока степен на отвореност и чувствителност към макроикономически и институционални промени.

[1] ivailo_v_2005@abv.bg, студент III курс, специалност „Застраховане и социално дело“, СА „Д. А. Ценов“– Свищов

Особено важен етап в тяхното развитие е присъединяването към еврозоната, което оказва влияние върху стабилността на финансовата система, пазарната интеграция, конкурентната среда и поведението на потребителите.

Изследването обхваща периода 2004–2024 г., което позволява проследяване както на краткосрочните колебания, така и на дългосрочните тенденции в развитието на сектора. Основната цел е да се анализира развитието на застрахователните пазари в Естония, Латвия и Литва и да се установят факторите, повлияли върху тяхната динамика и устойчивост след въвеждането на еврото.

В настоящият доклад са формулирани са четири основни хипотези: (H1) въвеждането на еврото е допринесло за по-висока стабилност и интеграция на застрахователните пазари; (H2) след присъединяването към еврозоната се наблюдава положителна динамика на основните пазарни показатели, включително застрахователното проникване и плътност; (H3) ефектите от еврото се проявяват различно в отделните държави поради различия в икономическата структура и пазарната среда; и (H4) дългият изследователски период позволява по-надеждно откроряване на дългосрочните тенденции в развитието на сектора.

Практическата значимост на анализа се изразява във възможността резултатите от балтийския опит да бъдат използвани при оценка на потенциалните ефекти от бъдещото присъединяване на България към еврозоната и развитието на националния застрахователен пазар.

2. Данни и методология

Данните, използвани в настоящото изследване за периода 2004–2024 г., са събрани от националните надзорни органи на трите балтийски държави: Естония (Estonian Financial Supervision and Resolution Authority, 2025), Латвия (Latvijas Banka, the central bank of the Republic of Latvia, 2025) и Литва (Lietuvos bankas, the central bank of the Republic of Lithuania, 2025). Обхванати са както общия премиен приход по отделните държави, така и премиите по сектори - Неживотозастраховане и Животозастраховане. Допълнително са използвани данни за население и брутния вътрешен продукт (БВП) на трите прибалтийски държави, респективно Естония, Латвия и Литва, необходими за изчисление на застрахователната плътност и застрахователното проникване.

Периодът на наблюдение е съобразен с факта, че различните страни приемат еврото в различни години: Естония – 2011 г., Латвия – 2014 г. и Литва – 2015 г. Това определя времевите прозорци „преди“ и „след“ въвеждането на еврото и е ключов фактор при анализа на тенденциите в развитието на застрахователните пазари. Данните предоставят надеждна база за количествен анализ на динамиката на премиите, волатилността на пазара и структурните различия между секторите - Неживотозастраховане и Животозастраховане.

За оценка на развитието на застрахователните пазари бяха изчислени ключови показатели, които позволяват сравнение както във времето, така и между страните. Основните показатели са: *застрахователна плътност*: (отношението между брутния премиен приход и броя на населението) и *застрахователно проникване*: (брутен премиен приход като процент от брутния вътрешен продукт на дадената страна).

В доклада също така, са използвани и статистическите показатели:

Средна стойност, показваща общото ниво на застрахователните премии за даден период.

Минимална и максимална стойност – показващи обхвата на пазара и крайни стойности.

Стандартно отклонение, измерващо колебанията в средния размер на премийния приход.

Коефициент на вариация, отразяващ относителната нестабилност и чувствителност на размерна на застрахователните премии за разглеждания период.

Тези показатели са ни необходими за да може да се извърщи анализ на динамиката на премиите преди и след въвеждането на еврото. Застрахователната плътности застрахователното проникване позволяват сравнение между страните с различен размер на населението и икономиката, а статистическите показатели дават представа за волатилността и стабилността на разглеждания застрахователен пазар.

3. Резултати

Данните за периода 2004–2024 г. за трите балтийски държави, Естония, Латвия и Литва, ни дават възможност за разглеждане на развитието на застрахователните пазари в контекста на макроикономическите промени и интеграцията в еврозоната. Тези данни показват, че общите премии в трите държави се увеличават значително през периода, като Литва води по абсолютни стойности, следвана от Латвия и Естония. Това отразява различния размер на застрахователните пазари и икономическите възможности на всяка страна.

Таблица 1. предоставя изчисления за периода преди присъе-диняването на Естония, Латвия и Литва към еврозоната, като обхваща основните показатели за премии общо за пазара, Неживотозастраховане и Животозастраховане, както и пазарните проникване и плътност.

Преди евроинтеграцията, общият размер на премиите са значително по-ниски, което показва, че застрахователните пазари са били в начален стадий на развитие. Литва има най-голям пазар, което вероятно е свързано с по-голяма икономика и по-високо население.

Неживотозастраховането отново доминира, като в Животозастраховането премиите са по-малки и по-нестабилни, особено в Латвия, което подсказва по-чувствителен към външни фактори сектор.

Таблица 1. *Данни (в млн. €) за застрахователните пазари на Естония, Латвия и Литва преди присъединяването им към еврозоната*

Страна	Променлива	Средна стойност (преди еврото)	Мини-мална стойност (преди еврото)	Макси-мална стойност (преди еврото)	Стандартно Отклоне-ние (преди еврото)	Коефициент на вариация (преди еврото)
Естония	Премии (общо)	300,02	206,59	381,11	55,38	18,46%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	210,44	151,16	253,79	38,01	18,06%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	83,94	51,53	122,28	21,93	26,12%
	Проникване	2,17%	2,00%	2,32%	0,12%	5,69%
	Плътност	92,01	49,60	121,72	27,55	29,94%
Латвия	Премии (общо)	380,62	213,30	582,63	115,77	34,98%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	273,36	174,82	431,95	83,60	32,60%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	58,07	12,87	88,35	24,79	53,89%
	Проникване	1,97%	1,57%	2,41%	0,34%	12,09%
	Плътност	176,62	93,04	267,90	53,70	36,09%
Литва	Премии (общо)	490,79	318,62	605,30	93,58	22,26%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	340,01	246,88	408,21	49,70	17,40%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	150,77	71,74	228,02	50,12	40,56%
	Проникване	1,68%	1,48%	2,05%	0,16%	10,73%
	Плътност	162,36	118,70	205,00	26,02	15,24%

Източник: Изчисления на автора на база данни, публикувани от надзорните органи на съответните страни

Показателите за проникване са изключително ниски във всички страни, което отразява ограниченото влияние на застрахователните премии върху националните икономики в този период.

Плътността на пазара е най-ниска в Естония, а коефициентът на вариация показва по-висока нестабилност на Животозастраховане сегмента, особено в Латвия. Това отразява ранното развитие на пазара и по-големия риск от икономически и демографски колебания.

Таблица 2. *Данни (в млн. €) за застрахователните пазари на Естония, Латвия и Литва след присъединяването им към еврозоната*

Страна	Променлива	Средна стойност (след еврото)	Минимална стойност (след еврото)	Максимал-на стойност (след еврото)	Стандартно Отклонение (след еврото)	Коефициент на вариация (след еврото)
Естония	Премии (общо)	426,68	271,50	685,43	135,43	31,74%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	341,76	207,00	601,41	132,44	38,75%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	86,25	65,90	123,00	17,00	19,71%
	Проникване	1,70%	1,35%	2,12%	0,17%	10,19%
	Плътност	195,84	93,16	377,00	92,50	47,23%
Латвия	Премии (общо)	665,47	300,00	1227,06	325,06	52,90%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	465,93	205,53	974,31	280,45	63,95%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	160,67	82,27	258,11	73,09	53,43%
	Проникване	2,45%	1,48%	2,94%	0,41%	22,57%
	Плътност	343,89	151,05	653,00	170,22	54,50%
Литва	Премии (общо)	1023,16	645,09	1583,86	310,09	38,71%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	732,36	409,14	1212,94	260,81	44,38%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	290,76	231,35	370,43	51,97	26,24%
	Проникване	1,91%	1,72%	2,08%	0,11%	9,06%
	Плътност	360,60	222,00	549,00	107,27	39,58%

Източник: Изчисления на автора на база данни, публикувани от надзорните органи на съответните страни

Таблица 2. представя данните за застрахователните пазари на Естония, Латвия и Литва след присъединяването им към еврозоната. След присъединяването към еврозоната, всички показатели демонстрират значителен растеж. Общите премии и в двата сектора (Неживотозастраховане и Животозастраховане) нарастват, като това показва разширяване на пазарната активност и повишено доверие на потребителите.

Неживотозастрахователните премии остават доминиращи като размер, но животозастрахователните премии също отбелязват стабилен ръст, което предполага засилен интерес към животозастрахователните продукти след стабилизиране на финансовата система.

Застрахователната плътност на глава от населението нараства значително във всички страни, като най-голямото увеличение се наблюдава в

Латвия и Литва, което отразява както икономическия растеж, така и засиленото търсене на застрахователни услуги.

Нестабилността в размера на премиите по неживотозастраховане нараства, особено в Латвия, докато премиите по Животозастраховане показват относителна стабилност. Това предполага, че секторът Неживотозастраховане е по-чувствителен към икономическите колебания и външните сътресения, докато секторът Животозастраховане остава по-стабилен.

Таблица 3. *Тенденция на развитие на застрахователния пазар в България за периода 2004-2024 г. (в млн. €, 1 € = 1,95583 BGN)*

България	Премии (общо)	1124,14	384,10	2393,12	604,49	50,00%
	Неживотозастраховане (Застрахователни премии)	952,95	332,42	1997,42	490,76	29,00%
	Животозастраховане (Застрахователни премии)	175,34	51,68	395,70	104,79	27,00%
	Проникване	2,19%	1,62%	2,52%	0,26%	10,00%
	Плътност	161,23	49,60	377,00	98,83	30,00%

Източник: Изчисления на автора на база данни, публикувани от Комисията за финансов надзор

Данните за България (Комисия за Финансов надзор, 2025) за периода 2004–2024 г. показват устойчива тенденция на развитие на застрахователния пазар, характеризираща се с нарастване на премийния приход и доминиране на сектора Неживотозастраховане. Значително по-високият дял на неживотозастраховането спрямо животозастраховането е характерен за пазари в развитие, при които търсенето е концентрирано в масови и задължителни продукти.

Показателите за застрахователно проникване разкриват относително стабилни нива с ограничени колебания, докато застрахователната плътност демонстрира по-съществена вариация под влияние на макроикономическите фактори и динамиката на доходите. Статистическите показатели показват умерена до висока изменчивост на общия премиен приход, при сравнително по-ниска вариация в секторите Животозастраховане и Неживотозастраховане, което предполага относителна структурна стабилност. Резултатите имат описателен характер и служат като база за оценка на потенциалните ефекти от бъдещо присъединяване на България към еврозоната.

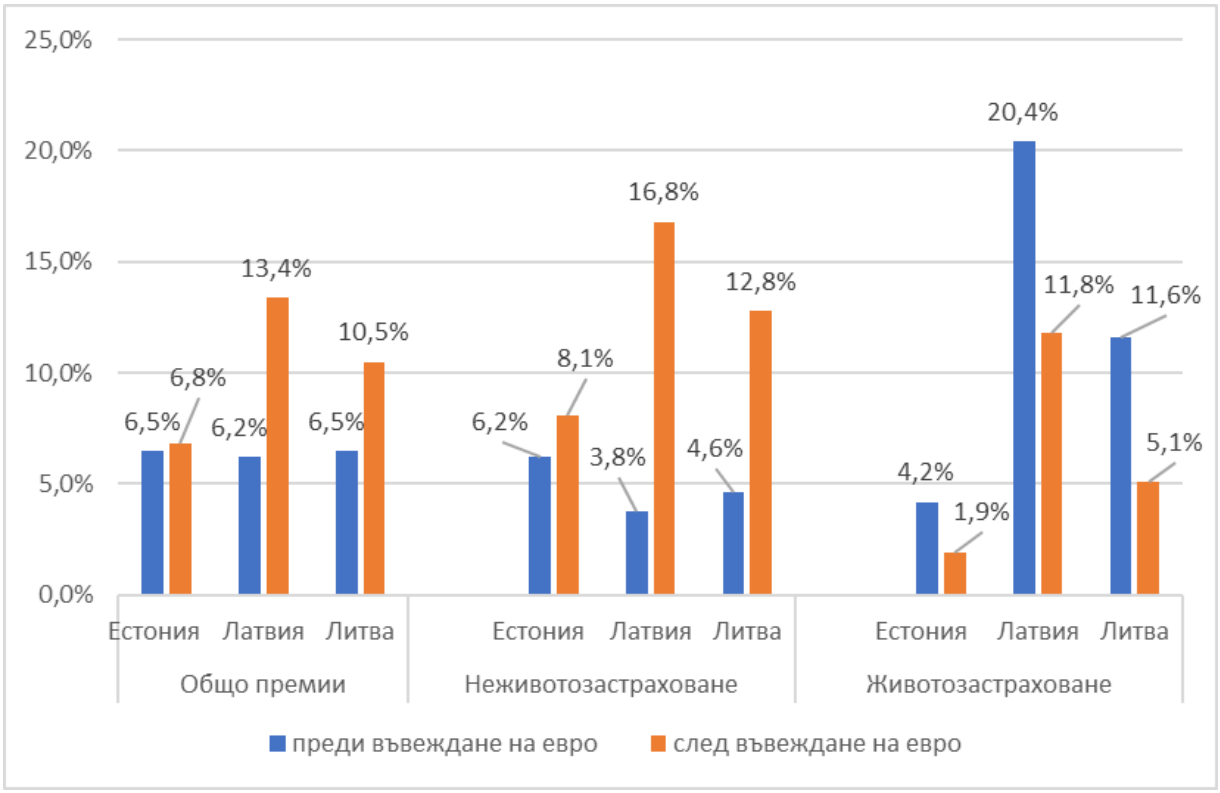
4. Дискусия

Анализът на застрахователните пазари в Естония, Латвия и Литва за периода 2004–2024 г. показва устойчив растеж, структурни изменения и динамика, повлияни от валутната интеграция и макроикономическата среда. Данните сочат, че присъединяването към еврозоната съвпада с ускорено развитие на застрахователния сектор, подпомогнато от финансова стабилност, икономически растеж и повишено потребителско доверие.

И в трите държави Неживотозастраховането е основният двигател на растежа, което подчертава значението на имуществените и автомобилните застраховки. След въвеждането на еврото се наблюдава ускорение в ръста на неживотозастрахователните премии, докато Животозастраховането демонстрира по-устойчива и равномерна динамика с по-ниска нестабилност.

Показателите за застрахователна плътност и проникване отразяват разширяване на обхвата на застрахователните услуги и повишаване на финансовата култура. Латвия и Литва отчитат най-съществен растеж, обусловен от по-високи доходи и икономическо развитие, докато Естония се характеризира с по-умерена, но стабилна динамика. Анализът на коефициента на вариация показва по-висока чувствителност на Неживотозастраховането към икономически колебания, особено в Латвия, докато Животозастраховането остава сравнително стабилно.

Наблюдаваните тенденции не се обуславят единствено от евроинтеграцията. Финансовата криза от 2008 г. и пандемията от Covid-19 оказват влияние върху растежа и пазарната нестабилност. Въпреки това резултатите показват, че валутната интеграция, макроикономическата стабилност и икономическият растеж са ключови фактори за развитието на застрахователните пазари в Балтийските държави.



Фигура 1. Темп на нарастване (в %) на общите премии в Неживотозастраховането и Животозастраховането в Естония, Латвия и Литва преди и след присъединяването към еврозоната

Източник: Изчисления на автора на база данни, публикувани от надзорните органи на съответните страни

Фигура 1 показва нарастването на премийния приход в Неживото-застраховането и Животозастраховането в Естония, Латвия и Литва преди и след въвеждането на еврото. Най-силно ускорение се наблюдава в Неживо-тозастраховането, особено в Латвия и Литва, докато Живото-застраховането демонстрира по-умерен и стабилен растеж. Общият премиен приход нараства и в трите държави, най-значително в Латвия. Различната продължителност на периода след присъединяването към еврозоната влияе върху резултатите. Анализът потвърждава, че Неживотозастраховането е почувствително към макроикономически колебания, докато Животозастраховането остава сравнително устойчиво.

В контекста на представения анализ могат да бъдат формулирани следните изводи относно валидността на изследователските хипотези.

Хипотеза H1 се потвърждава в значителна степен, тъй като резултатите показват ясно ускоряване на растежа на премийния приход след въвеждането на еврото, особено при сектор Неживотозастраховане. Това се наблюдава най-отчетливо в Латвия и Литва, където темповете на растеж се увеличават съществено в периода след евроинтеграцията.

Хипотеза H2 също намира частично потвърждение. Наблюдава се нарастване на застрахователната плътност във всички държави, което отразява задълбочаване на финансовата интеграция и разширяване на застрахователното покритие. По отношение на застрахователното проникване обаче, ефектите са по-умерени, което показва, че този показател се влияе и от други макроикономически фактори.

Хипотеза H3 се потвърждава в значителна степен, тъй като секторът Животозастраховане демонстрира по-ниско колебание в стойностите и по-стабилна динамика в сравнение със сектора Неживотозастраховане. Това се подкрепя както от стойностите на коефициента на вариация, така и от по-равномерния растеж на Животозастрахователните премии.

Хипотеза H4 също може да бъде приета, тъй като анализът на балтийските държави предоставя ясни и приложими насоки за интерпретация на бъдещото развитие на българския застрахователен пазар. Въпреки различията в икономическата среда, наблюдаваните тенденции очертават вероятни посоки на развитие, свързани с ускоряване на растежа, потенциални структурни промени и повишена пазарна динамика след присъединяване към еврозоната.

5. Заключение

Изследването анализира развитието на застрахователните пазари в Естония, Латвия и Литва в контекста на присъединяването към еврозоната. Резултатите показват ускорен растеж на премийния приход, особено в Неживотозастраховането, както и повишаване на застрахователната плътност и финансовата интеграция. Секторът Животозастраховане демонстрира по-стабилна и по-слабо променлива динамика. Анализът показва също

значителното влияние на финансовата криза от 2008 г. и пандемията от Covid-19 върху пазарната стабилност. Получените резултати предоставят основа за оценка на потенциалните ефекти от бъдещо присъединяване на България към еврозоната и развитието на националния застрахователен пазар.

Използвани източници

Estonian Financial Supervision and Resolution Authority. (2025). Извлечено от Estonian Financial Supervision and Resolution Authority: https://www.fi.ee/en/insurance/insurance-market-reporting

Latvijas Banka, the central bank of the Republic of Latvia. (2025). Извлечено от Latvijas Banka, the central bank of the Republic of Latvia: https://www.bank.lv/en/operational-areas/supervision/financial-market-supervision

Lietuvos bankas, the central bank of the Republic of Lithuania. (2025). Извлечено от Lietuvos bankas, the central bank of the Republic of Lithuania: https://www.lb.lt/en/banking-and-insurance-supervision-department

Комисия за Финансов надзор. (2025). Извлечено от Комисия за Финансов надзор: www.fsc.bg

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА